

קרבות השריון בעמק דולן ובזבידה

כתב סא"ל א. ריינר

הפעולה

ב־5 ביוני שעה 1700 חצו כוחות המאמץ העיקרי של החטיבה את „הקורהירוק” (הוא קו שביתת-הנשק הישן) באיזור רס־און. צבא ירדן הגיב מייד, בפתחו באש ארטילרית. האוגדה השיבה באש ארטילרית למטרות נגד־סוללתיות.

משקרבה השדרה לכביש מגידו—ג'נין, פתחו המוצבים הקדמיים של צבא ירדן, מזובבה דרך תל־תענך ועד מוצבי ג'נין, באש מעמדות־נ״ט נייחות ומתותחים ללא־רתע. גיפ־סיור אחד של החטיבה נפגע פגיעה ישירה מאש זו.

כוחות־החטיבה השיבו באש מתותחי הטנקים ומן המקלעים, ואילו אש הארטילריה של האוגדה הועתקה לעבר קו־המוצב בים הקדמי של האויב.

לאחר הריכוך עלו הכוחות הקדמיים של החטיבה על מערך ה־נ״ט הקדמי של האויב, בהפיצם את צוותי־התותחים שלו.

ביעור היחיד של הרס־ד

כוח־הטנקים חצה את הכביש לעבר אל־ימון וחלף על פני סוללת התותחים הבינוניים („לונג־טום”), שהיתה פרוסה במטעי־הזיתים. סוללה זו, אשר איימה על עמק־זרעאל, קוד־מה לפני כן מאיזור יעבד אל מקומה הנוכחי — בו גלדה עתה — כדי שתוכל להשיג טווח יעיל אל מטרותיה. למראה הטנקים המסתערים נפוצו הצוותים, אך לאחר שחלפו הטנקים על פניהם — שבו למקומם.

וכאן אירע אותו מקרה מוזר שהוא לעתים קרובות חלק ממהלכן של מלחמות. אחרי הטנקים נעו הדרגים המנהלתיים של הכוח, ובתוכם רס־ד משה קולטונובסקי (מוסה).

מספר רס־ד מוסה:

„השדרה נעצרה בדרך העולה אל אל־ימון. מפקד הכוח אמר לי: „פלוגת טנקים נכנסה לאל־ימון, ואני מחכה לדיווח כדי להכניס את כל הכוח לכפר. היכנס בינתיים לחורשה שמשמאלנו בה מצויים תותחים־נ״ט נטושים של האויב. פרק מהם את מנגנוניהם.”

„בהיכנסי לחורשה לבדי — ראיתי תותחים בלתי־מוכ־רים לי, אך ודאי וודאי לא היו אלה תותחים־נ״ט, כפי שנאמר לי. הדבר הבולט בהם היה הקנה, הארוך מן הרגיל. היו שם שני תותחים ומאחוריהם עמדו משי־איות־תחמושת אחדות, קרון־פיקוד וחל״מ חמוש במקלע 0.5. העמדות עצמן נראו נטושות.

„שבתי על עקבי וקראתי לשלושה ש״גים להצטרף אלי. בשובנו לחורשה, נפתחה עלינו אש נשק־קל מכיוון העמדות השמאליות. פקדתי על החוליה להשיב אש, ואני עצמי ערכתי עיקוף ימני קל, חלפתי על־פני העמדות, חציתי גדר־אבנים והופעתי בעורף היורים. פתחתי בהסתערות עליהם. באותו רגע הופיע אחד הסיירים חיים בק (הג'ינג'י), והסתער במקביל לי, מכיוון עמדת־החיפוי.

„אחד החיילים הירדנים ניסה לקפוץ אל הזחל״מ ולהפ־עיל את המקלע שמעליו, אך חוסל בטפסו על הרכב.

בימי הכוננות שקדמו למלחמה נערך פיקוד הצפון להגנה בשתי זירותיו — הזירה הסורית והזירה הירדנית.

בבוקר 5 ביוני, כאשר פתחו כוחות פיקוד הדרום במתקפת נגד על כוחות הצבא המצרי בסיני, הצטרף למלחמה הצבא הירדני, בעל־בריתם של המצרים. הארטילריה הירדנית פתחה באש על שטחינו, גיששה בכיוון עמק־זרעאל — ודבר זה הביא להפעלה מיידית של כוחות הפיקוד נגד הירדנים. תחילה הופעלה חטיבת השריון של אל״מ משה, אשר קיבל בשעה 1200 את הפקודה „לפרוץ מייד לעמק דותן ולהשמיד את הארטילריה הירדנית הפרוסה שם.”

נתוני הקרקע והאויב

עמק דותן הוא בסיסו של משולש, אשר צלעו המזרחית היא כביש ג'נין־מגידו, וצלעו המערבית — כביש ואדי־ערה. השטח הררי, מכוסה צמחיה ומסולע; התנועה בו ברכב אפשרית רק בדרכי־העפר המתפתלות בין מטעי־הזיתים ולאורך ערוצי הנחלים.

להגנה על איזור זה הוצבה חטיבת־ח״ר ירדנית, שנסתייעה בגדוד טנקים בינוניים מסוג „פטון מ־47” (כ־30 טנקים), בגדוד תותחי־שדה, במרגמות כבדות ובסוללת תותחים בינוניים („לונג־טום”). באגפו הימני של הכוח הירדני, באיזור גשר דאמיה, שהתה חטיבת־שריון ירדנית בהרכב: שני גדודי טנקים בינוניים מסוג „פטון מ־48” (כ־90 טנקים), גדוד חרמ״ש וגדוד תותחים בינוניים מתנייעים. חטיבה זו מסוגלת היתה להגיע לאיזור עמק דותן תוך שעות אחדות מתחילת הקרבות. נתיב פריצתה לעמק עבר דרך מיצר קבטיה ופתחת ערבה.

לאל״מ משה, מפקד החטיבה, ולממונים עליו במפקדת הפיקוד והאוגדה, היה ברור איפוא כי החטיבה תיאלץ לתקוף כוח העולה עליה מספרית ואיכותית (טנקי „פטון” של האויב לעור מת טנקי „שרמן” של החטיבה).

תכנית־הפעולה

אל״מ משה החליט לפעול כדלהלן:

- כוח חרמ״ש־טנקים אחד (שיכונה — כוח א') — בפיקודו של רמי — יפרוץ מכיוון כפר־דן, יכבוש את בורקין וייערך על רכסי שפתו הצפונית־מזרחית של עמק דותן.
- כוח טנקים־חרמ״ש שני (שיכונה — כוח ב') — בפיקודו של לוי — יפרוץ מכיוון ערערה, יכבוש את יעבד וייערך על רכסי שפתו הצפונית־מערבית של עמק דותן.
- כוח־טנקים — בפיקודו של אדולף — יפרוץ לעמק דותן מכיוון אל־ימון, ישמיד את ארטילריית־האויב הפרוסה שם, וייערך באיזור כפר־קוד.

- יחידת־הסיור — בפיקודו של יענקל'ה — מוגברת בפלוגת־טנקים, תחצה את עמק דותן, תעלה על כביש ג'נין—שכם, ותציב חסימות לעבר מיצר קבטיה ופתחת ערבה.

בשעה 1530 קיבל אל״מ משה את אישור אלוף הפיקוד ומפקד האוגדה לתכניתו, בקבוצת־פקודות חפוזה שנערכה בעמק מגידו. באותה שעה נמצאו יחידות החטיבה בתנועה, וכדי שלא לאבד זמן, נעשה אף ציוות הכוחות תוך־כדי התנועה.

חייל שני ניסה להטיל רימון לעברי — אך אני יריתי בו והרגתיו, לפני שהטיל את רימונו.
 „פירקתי מן התותחים את מדי-הכיוון שלהם, שבתי אל מפקד הכוח ודיווחתי על התוצאות.”
 בכך הוסר האיום הארטילרי על עמק-זרעאל.

ההתקדמות וכיבוש מוצבי בורקין

ב־5 ביוני, בשעה 1830, כבש כוח א' (רמי) את כפר-דן, ואילו כוח-הטנקים כבש את אל-ימון. לאחר הכיבושים הללו גברו הקשיים שעיכבו את התקדמות החטיבה, ובעיקר — קשיים הכרוכים בנתוני השטח.

כוח א', שכבש את כפר-דן, התקשה במציאת דרך עוקפת להתקדמות לעבר בורקין. לאחר ניסיונות-שווא אחדים הצליחו מפקדת הכוח, פלוגת-טנקים ופלוגת-חרמ"ש לצאת את הכפר ולהגיע לדרך בורקין-כפר-קוד, תוך עקיפתה של בורקין מדרום. התנועה לעבר מוצב בורקין (נ"ג 328.7) נעשה תה לאחר רדת החשיכה. כאשר הגיעו הכוחות למרחק של כ־700 מטרים מן המוצב נפתחה עליהם אש מנשק-קל והר כוח התפרס. הניסיון להסתייע בארטילריה לא עלה יפה, הואיל ועוד בטרם סיימה הארטילריה לטווח — הגיעו הכוחות לטווח-מגע. בהגיעם לטווח זה הפעילו הטנקים את זרקוריהם — וגילו טנק „פטון”, משאית-תחמושת וכמה ג'יפי תול"ר. הם הסתערו מייד, תוך הנחתת אש על האויב, ופגעו ב„פטון”, במשאית-התחמושת ובג'יפים.

תוך-כדי הפעולה נפגע חיים, מפקד פלוגת-הטנקים, באש נשק-קל של האויב, אך נמנע מלדווח על כך עד לאחר השלמת המשימה. רק אז העביר את הפיקוד לסגנו — ופונה בשעה 2030. הצליח כוח א' לכבוש את מוצב בורקין.

★

כוח-הטנקים (אדולף), לאחר שכבש את אל-ימון, ניסה להתקדם לעבר ערקה, אך לא הצליח בכך מחמת קשיי העבירות. בלתי-ברירה פנה מפקד הכוח אל מפקד החטיבה וקיבל את אישורו לשוב על עקביו, לעלות לכביש הראשי נוג'ד-ג'נין, ולהיכנס לשטח דרך כפר-דן. הטנקים פנו לאחר, חזרו לכביש ועלו דרך כפר-דן על ציר כפר-קוד-בורקין — ואכן הגיעו ממש ברגע הנכון: פלוגת-הטנקים המובילה הגיעה למקום בדיוק כאשר יחידת-הסיור נתקלה במערך-טנקים ירדני — והיתה זקוקה בדחיפות לתגבור בטנקים.

פעולותיה של יחידת-הסיור

יחידת-הסיור עלתה בשעה 2200 על ציר בורקין-כפר-קוד, דרך כפר-דן; היא המשיכה וחצתה את עמק דותן, ולאחר מכן עלתה אל כביש שכס-ג'נין. בהגיעו לכביש פנה מפקד צוות-הסיור המוביל, סגן יוסי, לכיוון צומת ערבה.

מספר סגן יוסי:

„לפני הגיענו לכביש שכס-ג'נין קיבלתי פקודה לנוע לעבר נקודה 40 במפת הקוד. במפה זו היו שתי נקודות

שסימונן 40 — האחת ליד יעבד והאחרת בצומת קבטיה. בחפשי במפה ראיתי דווקא את הנקודה שליד יעבד (שלא היתה הנקודה אליה אמור הייתי להגיע), ולכן פניתי ימינה, לאותו כיוון. על הכביש שיניתי את תבנית התנועה, ועברתי עם זחל"מ-הפיקוד לראש הטור; אחרי נעו הג'יפים, ואחריהם — יתרת-הכוח. לאחר כ־200 מטרים השגיח המ"פ בטעותי וכיוון אותי לעבר הנכון, כלומר — לכיוון צומת קבטיה. עצרתי את הטור על-מנת להסתובב ולחזור על עקבותי, אך לפתע ניתכה עלינו אש נשק-קל מעל מצוק קטן שליד הכביש. באש זו נפצע בידו אחד מחיילי הזחל"מ שלי, אני עצמי נפצעתי קל מרסיסים בפני, והעוז' שלי נפגע. הודעתי למ"פ על ההיתקלות. המ"פ הורה לי להמשיך ולהתקדם לעבר צומת קבטיה, ואילו הוא ימשיך לטפל במארב. ואכן, הוא החל מקדם את הטנקים כדי להשיב אש לאויב.

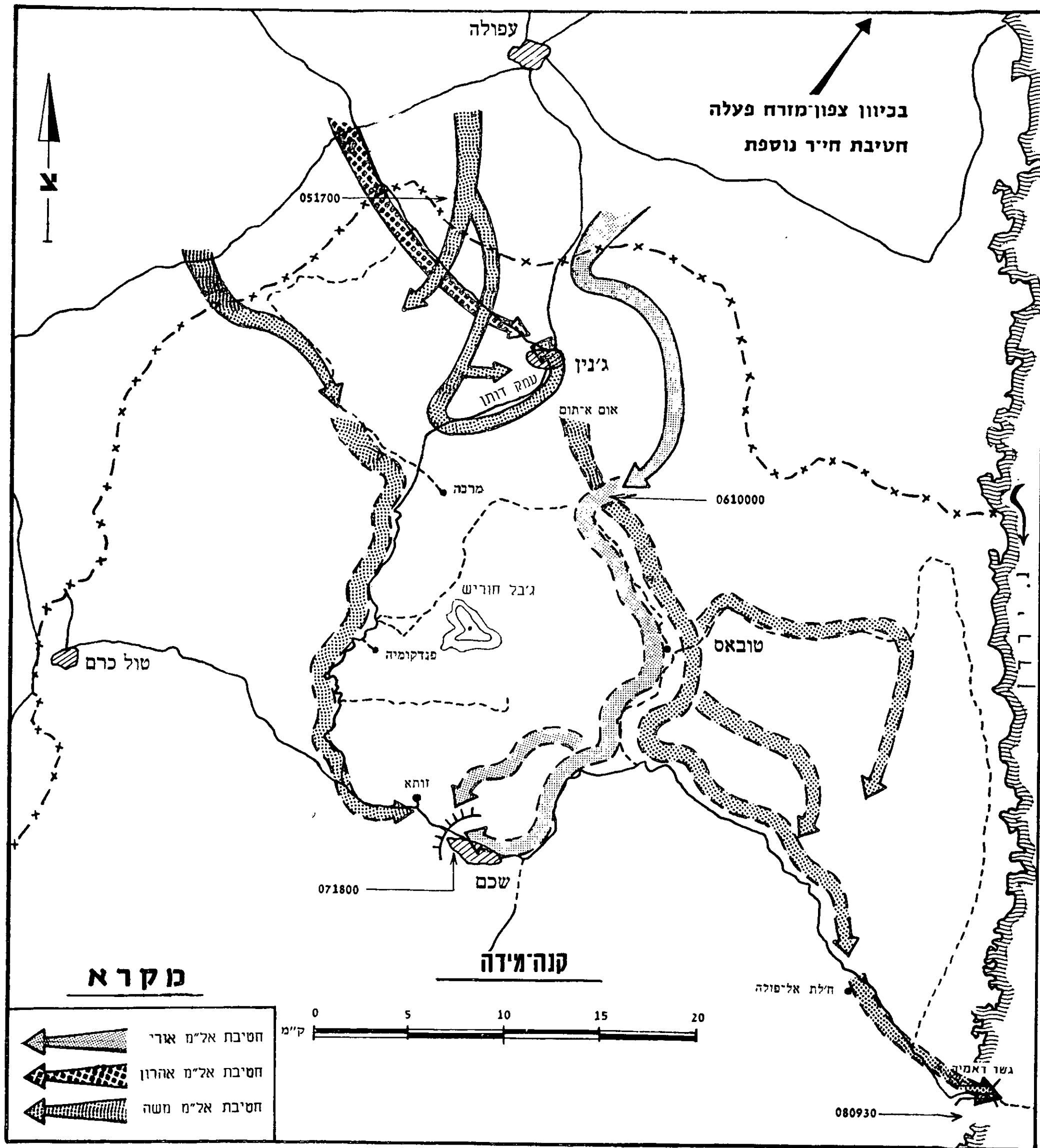
„יצאנו מן השטח המוכה והמשכנו בתנועה בתבנית הרגילה — אולם ללא אורות. התנועה אל הצומת עברה ללא כל תקלות, בחשיכה מוחלטת. בהגיענו לצומת ראיתי מימין לכביש אוהל צבאי וחומה נמוכה. ירדנו מן הרכב כדי לבדוק את האוהל, ואילו את כלי-הרכב עם נהגיהם ומקלעניהם השארתי לחיפוי על הכביש. התקדמנו לכיוון האוהל, ולפתע גיליתי טנק ניצב ממש עלידי. התקרבותי לטנק על-מנת לזהותו, ובהגיעי למרחק שני מטרים ממנו, ראיתי מקלען היושב על הצריח ליד מקלע 0.5". לשאלתי: „מי זה?” בעניתי בשאלה: „מן הדא?”, ומשאך שמעו חיילי את תשובתו — פתחו כל החברה שעמדו ליד הטנק באש, והפילו מייד את המקלען בטרם הספיק להפעיל את נשקו.

„בו ברגע נפתחה אש חזקה, שניתכה מכל הצדדים, עלינו ועל כלי-הרכב שעמדו על הכביש. התפתחו חיר-לופי-יריות, וזחל"מ-הפיקוד והג'יפים השיבו ממקלעיהם אש חזקה. אך לא עברה דקה וזחל"מ-הפיקוד נפגע ועלה בלהבות; שלושת החיילים אשר בו נפצעו קשה, וכן נפצע קשה נהג-גיפ שירה במקלע. האש שניתכה על כלי-הרכב גברה והלכה. לפתע גיליתי בית ממערב לצומת, בסמוך לכביש — כ־20 מטרים מן האויב. פקדתי על אנשי לשאת את הנפגעים, לחצות את הכביש ולתפוס מחסה מאחורי הבית.

„קשר אלחוטי לא היה לנו, שכן כל מכשירי-הקשר נשארו על כלי-הרכב שעל הכביש. החלטתי לחלץ את כלי-הרכב, על-מנת להקים קשר עם מפקדת-החטיבה. שני כלי-הרכב שלנו, ג'יפ וזחל"מ, שעמדו בסמוך לטנק הפטון' — לא נפגעו. נהג-הגיפ ואני יצאנו לחלץ אותם. התקרבנו ועלינו עליהם, התנענו והסתלקנו על הכביש בכיוון מערב. לאחר כ־200 מטרים פנינו לשדות, וחזרנו אל מאחורי הבית שחסה על הכוח.

„לאחר מכן ניסיתי להפעיל בזוקה, אך זו התעקמה כנראה בשעת הקפיצה — ולא פעלה.

„החיילים עלו על הזחל"מ והגיפ, ואנו יצאנו במהירות

מפה מס' 1: תנועת הכוחות

הטנקים הראשונה, שעברה כבר את כפר-דג, חצתה את עמק דותן בציר-ההתקדמות של יחידת-הסיור והתחברה עמה.

כיבוש יעבד

באותן שעות פעל גם כוח ב', אשר חצה את קו שביתת-הנשק

לעבר יחידת-הסיור. הצלחנו להקים קשר אלחוטי עם מפקדת החטיבה, וכוח המרגמות הכבדות הנחית אש על הצומת, מייד לאחר שהסתלקנו משם.

עתה הוברר בעליל כי יחידת-הסיור תזדקק לתגבורת-טנקים כדי לכבוש את מיצר קבטיה ולאחוז בו כחסימה. פלוגת-

כוחות אויב. סמוך לחצות פתח הכוח בהסתערות על מוצב פלוגתי (נ"ג 334) החולש על יעבד, וכבשו בקרב קשה. באותה עת עצמה נתקל צוות-הסיור של סגן יוסי במוצב הקדמי של צומת ערבה, ודבר זה נתפרש כנראה על-ידי המפקדה הירדנית כמורה על מגמת כיתור ליעבד עצמה; ולפיכך נצטוו הכוחות הירדניים ביעבד לסגת (העיירה עצמה נכבשה אמנם רק למחרת בבוקר).

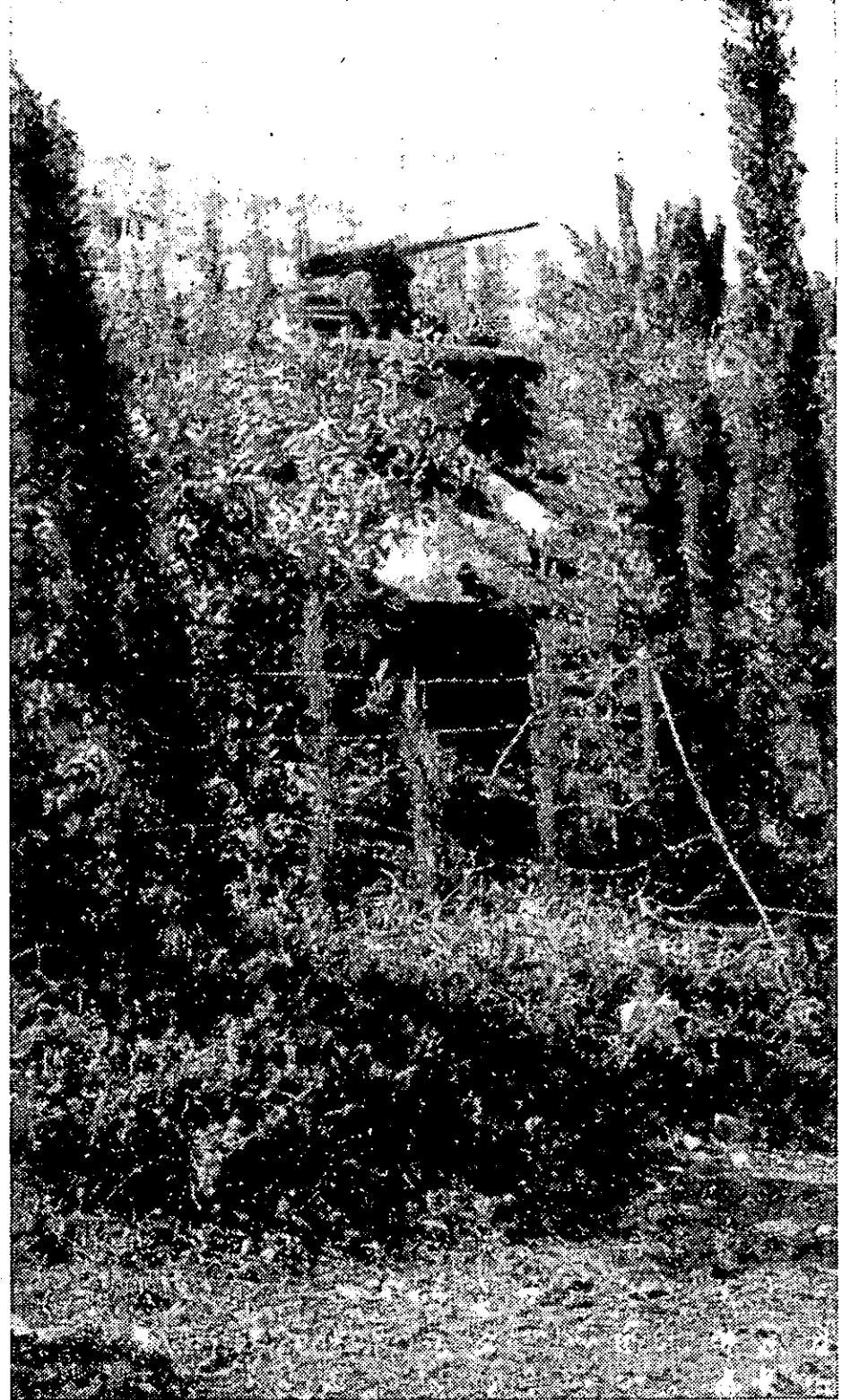
כיבוש ג'נין

לקראת שעה 0100 ב-6 ביוני, עלתה יתרת כוח-הטנקים על ציר בורקין-כפר-ענן. משימתה העיקרית של החטיבה בשלב זה — השמדת ארטילריית-האויב באיזור הושלמה.

עתה פיקד מפקד האוגדה: „לעקוף את ג'נין ולסגור עליה מדרום, לתפוס את צומת קבטיה ולחסום את המיצר היורד מקבטיה לעבר עמק דותן“.

כוחות החטיבה סגרו על ג'נין בשלושה צירים: בציר אחד (הפנימי) — כוח א'; בציר השני (המרכזי) — כוח-הטנקים; ואילו בשלישי (החיצוני) — יחידת-הסיור. הכוחות נעו תוך היתקלויות בטנקי האויב והשמדתם. פלוגת-הטנקים של חיים עלתה מן העורף על שתי מחלקות טנקי „פטון מ-47“, והשמידה אותן בקרב מהיר מטווחים קצרים. פלוגת-הטנקים של שלמה, שנעה עם יחידת-הסיור, שטפה את צומת קבטיה והשמידה את טנקי-האויב שבצומת, אשר פגעו קודם לכן בצוות-הסיור של יוסי.

פלוגת-הטנקים של יריב חצתה את כביש שכס-ג'נין, ונעה לעבר רכסיה הדרום-מזרחיים של ג'נין. בתנועתה גילתה את מחלקת טנקי ה„פטון“ שהוצבה להגנת העיר, וניהלה אתה קרב-אש מטווחים ארוכים.

טנק ה„פטון“ הירדני שפגע בצוות-הסיור בצומת קבטיה

ליד ערערה בשעה 1800 בערך. כוח זה כבש מוצב קדמי ירדני ליד כפר-ענן, ולאחר מכן נע לעבר יעבד, תוך לחימה נגד

כלי-הרכב הפגועים של צוות-הסיור, בצומת קבטיה

הכבדות). יחידת-ההנדסה איבטחה את האיזור, כולל מיקוש והיערכות להגנה.

ג'נין כותרה ב-6 ביוני בשעה 0500.

אל"מ משה פקד על יחידת-הסיור להשאיר בצומת קבטיה צוות-סיור ומחלקת-טנקים, לנוע יחד עם פלוגת-הטנקים לכיוון ג'נין, על-מנת לכבשה. הוא עצמו המתין לכוח בכניסה הדרומית של העיר, נכנס עמו לעיר ופיקד על קרב-הכיבוש.

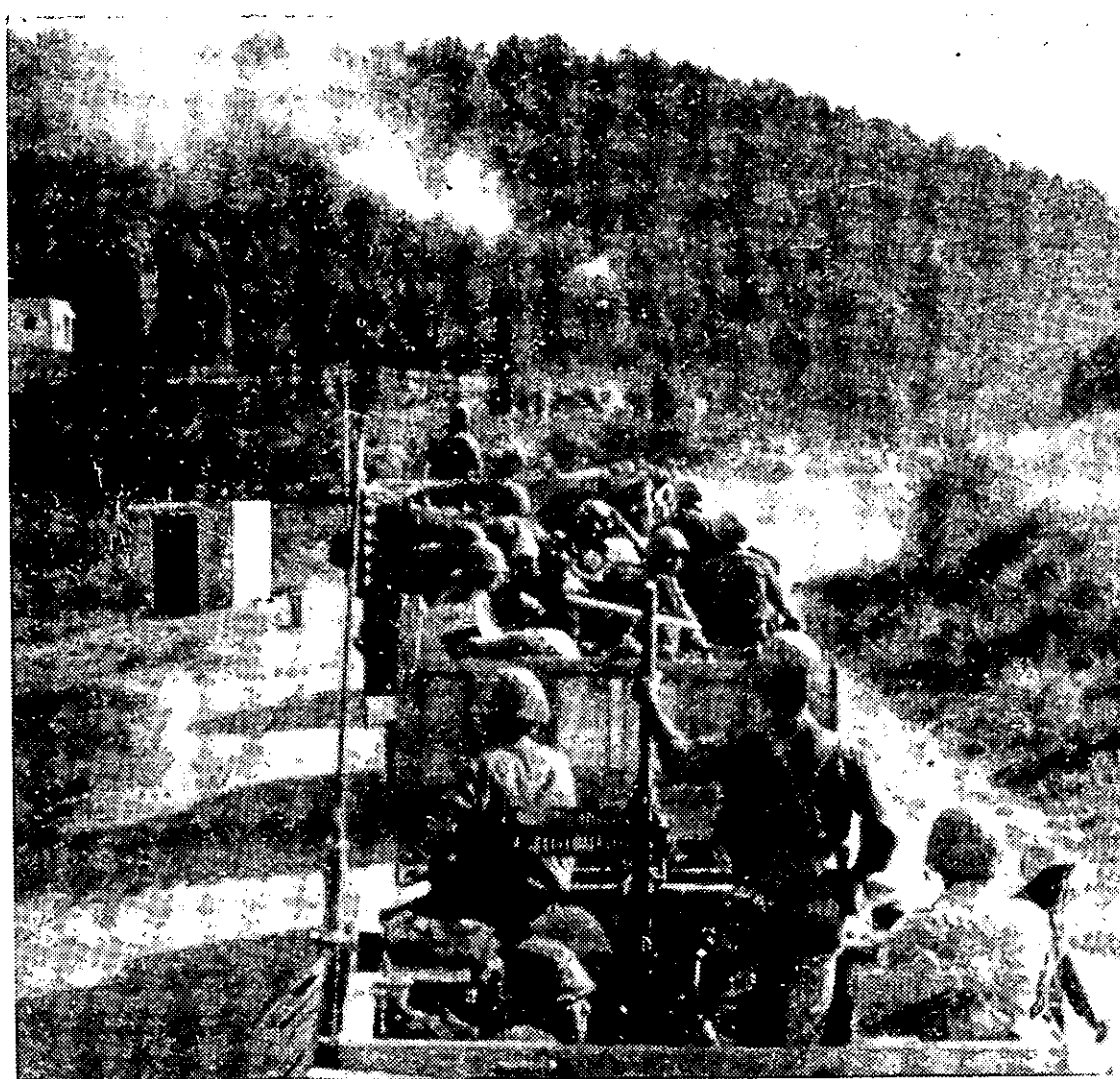
יחידת-הסיור ופלוגת-הטנקים נכנסו לעיר סמוך לשעה 05.00, ושטפו אותה מדרום לצפון. הם ניהלו קרבות עם ה"פטרונים", ופיצחו בניינים שהיו מרכזי-התנגדות. בהגיעם למרכז העיר פנו לעבר בנין המשטרה, התנגדותה שותקה באש-הטנקים; ובשעה 0700 — כשעתיים לאחר הכניסה לעיר — שוב לא ניכרה כל התנגדות מאורגנת בתוכה. נדמה כי עתה לא נותר אלא לחכות לחי"ר, כדי שיטהר את העיר ויבער את קניי-ההתנגדות הנותרים. אך כוחותיו של משה לא יכלו להמתין.

חטיבת-השריון הירדנית מס' 40, אשר שהתה ליד גשר דאמיה, נעה לכיוון שכם וקבטיה, ובשעה 0545 הגיעה לצומת קבטיה. מפקד האוגדה הורה לאל"מ משה לפנות מיד את העיר, ולהיערך על מוצביה הדרומיים של ג'נין לקרב שריון-בשריון נגד החטיבה הירדנית.

כוחות-השריון פינו את ג'נין בשעה 0730, ובמקומם נכנסה — בשעה 0800 — חטיבת-חי"ר, בפיקודו של אל"מ אהרון, במגמה לטהר אותה. אך האויב לא פעל לפי הכללים הרצויים לנו — כי אם שב לעמדותיו בתוך ג'נין.

חטיבת-החי"ר נאלצה לכבוש את ג'נין מחדש. כניעת ג'נין הושגה רק בצהרי היום, בשעה 1330.

(להלן מובא תיאור פעולתה של חטיבת החי"ר בג'נין, המשך פעולות השריון — בעמוד 28).

השריון יוצא לקדם את פני השריון הירדני

תנועת-הכיתור הפתיעה את גדוד-החי"ר הירדני שהוצב על משלטי ג'נין. היחידות הקרובות השיבו מלחמה והושמדו במוצביהן; ואילו המרוחקות יותר ניסו לסגת לעבר קבטיה, אך גם הן הושמדו באש-הטנקים של יריב.

בעת-ובעונה-אחת עם תנועת הכוחות אורגן בסיס מוצק חטי-בתי בגזרת כפר-קוד בפיקוד סגן-מפקד החטיבה גרשון (מקום שם התכנסו הדרגים התחזוקתיים והתפרס כוח המרגמות

